

Vita Misz-Tótfalusi Kiss Miklós ravatala fölött.

1702.

Tótfalusi Kis Miklós élete ismeretes ma már. Regénynek mondhatnók az első felét, tragédiának a másodikat. A papnak készülő legény Amsterdamban könyvnyomtatást, betűmetszést tanul, vasszorgalmával, talentumával világhírré tesz szert. Fejedelmeknek, pápáknak dolgozik, targonczával viszik hozzá a pénzt. Ekkor a honvágys megszólal szívében s ő elhagy dicsőséget, hírnevet s hazajön Kolozsvárra, tíz évi távollét után 1690-ben, hogy itt szolgálja hazáját. Magával hozza kimondhatatlan fáradsággal s lelkesedéssel maga által nyomtatott új bibliáját. Itthon az általa kezdett helyesírási újításokért, de főleg legnagyobb bűneiért: sikereiért, dicsőségeért, hajszát kezdenek ellene. Kezdetben a háta mögött, majd nyíltan fellépnek gúnyolódásaikkal, rágalmaikkal. 1697-ben kiadja Amsterdamban nyomtatott bibliája védőiratát, az *Apológiát*, melyben kifejti helyesírási, grammatikai elveit, a ma mindegyre hódító fonétikus helyesírást véve rendszere alapjává. Fényes öngazolása még inkább felbőszíti ellenfeleit, élükön *Szathmári Pap* János kolozsvári ref. kollégiumi professzort, *Csepregi Turkovits* Mihály kolozsvári ref. papot és *Szathmár-Némethi* Sámuel kolozsvári professzort. Tervszerűen gyötrik, csúfolják, még felesége öltözetéért is bosszantják s tönkre akarják tenni. (Úgy látszik régóta kolozsvári *spécialitás* az, hogy ha valaki nem tetszik, azt tönkre kell tenni.) Kiss megírja az ellene terjesztett rágalmakkal szemben *Mentség* című művét, mely miatt ellenségei Bánffy gubernátort ellene ingerlik. Ez az erőszakos kormányzó *eklézia követést* követel, a könyvnek írásban visszavonását és elkobzását. Kiss nem szállhat szembe vele. A sok üldözéstől lelkében, testében megtört, kétségbeesett embernek nem lehetett ellentállania Erdély gubernátora s más világi és egyházi potentátok hatalmának. 1698 június 13-án a nagyenyedi zsinaton a templomban nyilvánosan bocsánatot kért, megírta s kinyomatta visszavonó levelét. Ezzel vége volt életének. Teljesen megtörték s bár akadtak nagynevű vigasztalói, mint *Bethlen* Miklós, *pápai Páriz* Ferencz, sőt ellenségeit is meghatótta, bizonyára, éveken át való szenvedése, mégis elpusztult. Az általa végzett emberfölötti munka, de kivált izgalmai, szenvedései megölték. 1702 márczius 20-án meghalt.

Vizsgáljuk, a mi a ravatalon fekvő tetem körül s temetésén történik. Lássuk, nem találunk-e az eddig ismert adatokon kívül újat? Érdekel minket minden, a mi e tragédiát megvilágítja. Halála után róla mondott három gyászbeszéd maradt meg, régi szokás szerint kinyomtatva, egy füzetbe egyesítve. Ha ezeket a beszédeket erős figyelemmel nézzük, újból megelevenedik a temetés jelenete. Látunk és hallunk ott megrendítően érdekes dolgokat. De előbb vázolnunk kell a külső képet. 1702 márczius 20-án meghal Tótfalusi Kiss Miklós. Azt tudtuk róla eddig is, hogy temetésén hárman mondtak gyászbeszédet. *Csepregi Turkovits Mihály*, egyik legnagyobb ellensége; *Szathmár-Némethi Mihály*, Némethi Sámuelnek, Kiss legádázabb másik ellenségének bizonyára rokona, ha nem testvére, s utolsónak *Enyedi István* nagyenyedi teológiai professzor, Tótfalusi jóbarátja s pártfogója. A beszéd kinyomtatott példányából azt látjuk, hogy a két első szónok márczius 22-én, tehát halála után harmadnapra beszélt, *koporsóba tételekor, kolozsvári síralmas házáznál*, Enyedi pedig április 4-én. Ismerve ama kor szokását, melyről *Apor* Metamorphosisában is tanúságot tesz, megértjük, hogy Tótfalusi tulajdonképpen való temetésén beszélő Turkovits *tanítást*, Némethi Mihály *oratiót*, Enyedi pedig napok múltával *temetési prédikációt* mondott, legnagyobb valószínűséggel a belfarkas-utczai templomban. Erre a temetésre akkor már ki is nyomtatták Kiss barátai szokás szerint a latin dicsérő verseket, melyek egy példánya mai napig ott van a templom falán.

Most még egy pár vonást M. Tótfalusi Kiss Miklósról magáról. *Némethi Mihály* mondja róla beszédében: „Kitsiny vólt ugyan, a' minthogy azt a' maga nevével-is hordozta; de e' Kitsiny testben a' közönséges jóra olly nagy és ki-terjedt lelket viselt, hogy Nagy nevet-is érdemelt vólna.“ (19. l.)

Vegyük ehhez azt az adatot, melyet egy másik 18. századbeli kéziratban¹ följegyezve találtam róla: „*vala fekete és gondolkozó komor ember*“. Egy harmadik adat melankólikusnak mondja. Ime, előttünk áll alakja, úgy, a mint az életben járt-kelt.

De most a ravatalon fekszik. Ugyancsak az elparentálók nyomán tudjuk, hogy hűséges özvegye, *Székely Mária* asszony, kivel 11 év s pár hó előtt esküdött meg s két leánya áll a ravatal körül, két neveletlen árva leánykája. Két fia előbb meghalt, „őket maga előtt a mennyei örökségének elfoglalására elől bocsátotta, mint zálogait“.

Most kezdődik a gyászbeszéd. Megszóal *Csepregi Turkovits Mihály* tanító, Kiss kíméletlen, gőgös ellensége, a kit azonban Kiss végrendelete egyik tanujául hívott meg egy hóval előbb. Turkovits elmondja a textust:

És szólla az UR Mózesnek, mondván: Imé én nevezet szerint hívtam a' Bétzaléelt, az Hur fiának, az Urinak fiát a' Juda nemzet-

¹ *Nagyenyedi Heraklitus* az Erdélyi Nemzeti Múzeum kéziratárában.

ségéből. És bé-töltöttem azt Istennek Lelkével, böltseséggel, értelemmel, tudománnyal; és minden mesterséggel.

Fejtegetése rendjén előre bocsátja, hogy Szent Pál tanítása szerint: „Az ajándékokban különbség vagyon, de ugyan azon LÉLEK“; „a' különböző szolgálatra kibotsáttatott szolgálknak sok-féle ajándéki azon Egy LÉLEKNEK munkájától vannak“; „szóval jó *inventiosus* ember, vagy jó Gaéda (vagy), mint Bétzaléel; a' te jó Istenednek Lelke töltött-bé azokkal a' szép ajándékokkal“. „Ez a' dolog, — folytatja, — Isten Lelkének ajándékival felékesített Keresztyén Emberek, kettőre tanít benneteket.“ Most aztán kitör a Kiss régi, kevély ellensége. Talán magát akarja igazolni.

„Elsőben arra tanít: *Hogy kevélyek és felfuvalkodtak ne legyetek.* Bölts, Tudos vagy sz: Írásnak ítkaiban, világi böltseségben; Ne légy kevély véle. Jó mester ember vagy, hozzád hasonló mesterségű ember nintsen a, városban, vagy nagy földön-is, talám az egész országban-is; Ne fuvalkodgyál-fel. Nagy tanású, eszü, okosságú ember vagy, sokan udvarolják ajtódat, sokan élnek tanásoddal, eszeddel, sokan tisztelnek nagy elmédért ajándékokkal. Ne hidd-el magadat: *Mert mind ez a' tisztesség nem napkeletről, sem nem enyészetről vagy a' délről jött, Istennek (a' ki aláz és magasztal.) Sz: Lelke ékesítette Lelkedet ezekkel,* Sólt. 75. Ide tartozik sz: Pál Apostolnak ama szép és idvességes intése, melyet találunk 2 Kór. 4 : 6, 7. *Ezeket pedig Atyámfiai néminemű példában szabtam én reám és Apollósra ti érettetek, hogy a mi példánkban tanuljátok-meg, hogy annak felette a' mint meg-irattatott nem jó böltselkedni, hogy egyitek a' másitok helyében egymás ellen ne fuvalkodgyatok: fel: mert kitsoda különböztet-meg tégedet másoktól? Mitsodád vagyon pedig a' mit nem vettél volna? Hogyha vötted pedig, mit kevélykedel mintha nem vötted volna?* (12—13. l.) Most még egyet harap Tótfalusin: *Másodszor:* Arra Tanít ez a' sz: Tudomány bennünket: A' kiket a' Szent Lélek akar a' Poli-tiában, akar az Ekklesiában a' közönséges jóra szép ajándékival fel-ékesített és meg-tisztelt, éljen ki-ki azzal a' köz jóra, Isten talentomát és ajándékít ne fojtsa-meg tsak magában, építsen, tanítson másokat-is. Fundámentuma ennek ez; mert a' Sz: Lélek az ő külömb-külömbféle ajándékít minden embernek a' közönséges haszonra osztogattya, hogy az egész Anyaszentegyháznak, és abban élő minden atyafiaknak javára, hasznára fordítsa ki-ki, és tsak magának ne tartsa-el: I Kór. 12: 7—30.“ „*Injuriájára, bosszúságára vagyon azért az ő ajándékít osztogató Sz: Léleknek, mikor a' Sz: Léleknek tzélja ellen valaki nem akar élni azokkal az ajándékokkal köz jóra, hanem azokat sobrakságából másoktól megtagadgya, és ama' gonosz szolgálával a' földbe el-ássa.*“ „Azért bölts tudományú, jó tanású értelmes ember, jó mesterséggel és az Istennek egyéb ajándékival fel-ékesített ember, ha irigy vagy, ha állapotodat félted, ha fösvény vagy, és el-dugod á sod, a' mid vagyon, a' mit tudsz másokkal nem közlöd, méltó vagy, hogy feddettessél.“

Ezt a vádat Kiss életében hallotta már s Mentsége 17-ik pontjában részletesen megfelel:

„Azt kezdtek ellenem forgatni, (melly közönséges *opinio* még másokban-is) hogy én ígéretem szerint nem tanítok *discipulusokat*. Felelet. I. Könnyű már e' fellyebb említett *disgratiából* kihozni ellenem minden

vádot. Hogy úgy megfojtván bennem a' lelket, élő ember munkáit nem tehettem osztán. Bizony dolog, én gondolkoztam *rationabiliter* úgy eleintén, hogy ha hozzá fogunk, egy esztendő alatt annyid magammal tészek annyi munkát (és munkálódván a' *discipulusim* a' munkát megtanúlják) mint a' mennyit hat esztendők alatt véghez vittünk (a' mint a' mostani tapasztalható dolog bizonyítja.) De mind el-foglalt jószágim *recuperálások*, mind egyéb az Uraktól ígért *condítiok praestálásának* okáért, az Urak után való sok sompordálás, Gyűlésből Gyűlésre való koslatás, ott mindenütt sok ideig való tekerzés azt tselekedte, hogy itthon ne érkezzem a' munkát üzni sem egy sem más képen; és a' mit az ideig itthon, hogy már dolgoztak Inasim; tehát mikor megjöttem (mint fellyebb jelentém) vagy egy vagy más részént hibát találván benne 's mind haszontalannak itélvén, gyakran vissza kellett öntenem." Tovább kimutatja, hogy nem csak tanítani, hanem tanulni kell. A mestere is megmondta, hogy az elveket elmagyarázza, de 9—10 évi gyakorlat kell a könyvnyomatás mesterségéhez.

Turkovits beszédében elismeri, hogy a *tanításban* kiváló volt. „Ötet az Isten, a' maga Sz: Lelkének ritka ajándékival, úgy felékesítette volt életében, mint a' „Bétzaléelt.“ „Ugyannyira volt pedig megékesedve az Isten Lelkének kegyelmeivel, hogy miólta az a' Divinum inventum, a' Könyvek nyomtatásának, és ahoz meg-kivántató Betü metszésnek mestersége Európában fel-költ, én ennyi sokaság hallására azt merem Keresztyének mondani: Soha Magyar még ebben a' munkában ilyen nem volt.“ „Vagyunk itt-is e' siralmas háznál jelen — mondja tovább — ketten, vagy hárman: és ha Istentől engedve léssen, az ő testének tisztességes el-temetésére *maga utolsó kívánsága és rendelése szerint* fognak jöni Tiszteletes Atyafiak, a' kik hogy mind Isten beszédéből, mind Halotti Oratióval tisztességet tegyenek temetése napján, kívánta és akarta maga; a' kikkel együtt arról tehetünk bizonytságot, a' mit nem tsak szemeinkkel láttunk, mitsoda munkát vitt végbe ez mi Atyánkia.“ (Ebből látjuk tehát, hogy Kiss a temetésére maga kérte fel barátját, Enyedit, s talán mást is az oratióra.)

Turkovits Mihály a kezében tartott bibliára mutatva, így szólt: „Gondoljátok-meg magatok-is Keresztyének, mitsoda dolog volt ilyen munkát, mint ez a' Biblia, a' kiből mostan hideg teste felett e' sz: Leczké el-olvasám, fel-vállalni, hogy maga költségén kinyomattasson, idegen földön egy bujdosó ember, a' maga kezeivel metszet betűkkel, senkinek egy fillérét meg-nem engedvén, hogy erre való költségbe elegyedgyék!... Ennek a' munkának köszönhetjük Keresztyének, hogy Nemzetünkben meg-bövíüle az Istennek sz: beszédének Könyve, hogy abból fiaink, leányaink és minden rendek prófétálhatnának.“

Mit gondolhatott az a ravatalon levő csendes halott e szavakra? . . . Turkovits dicséri őt s a bibliáját! Négy év előtt együtt utazván ellenségeivel Bethlen Elek temetésére, így bosszantották a vaskalaposok: „Én nekem Istennek hála Janssonius nyomatta Bibliám vagyon.“ A másik ezt: „Én szert nem tehettem mindedig arra, hanem ezzel kellett túrnöm.“ A harmadik: „Én nekem is vagyon ugyan, de a hét esztendőttől fogva én bizony nem is olvastam.“ Mindenik egy-egy tördőfés volt Kiss szívének. Most koporsója előtt ellensége mégis csak olvassa, sőt magasztalja a gáncsolt bibliát.

Beszéde végén dicséri Turkovits Kisst vallásosságáért s őszinte

szavakkal, nyersen s nem dolyf nélkül elismerést mond özvegyének: „Szükség, meg-keseredett Özvegy, hogy hozzád-is szóljak vagy két szóval: Hízlekedve semmit nem akarok szólni, ennyi keresztyén ember, és ilyen Gyülekezet előtt mondom. Mi felöled ez előtt alig hihettük volna ezt a hűséget, és unalom nélkül való szolgálatot, a' melyet szegény nyomorúlt Atyánkfia jó Férjed körül végbe vivél egy-néhány esztendőök alatt: panaszt arról a' szádból nem hallott senki, hogy szegénnyel való dajkálkodásodat megúntad volna, hanem nyavalyájáról jóakaróid előtt szánakozva ha panaszolkodtál. Ritka dolog az ilyen, Keresztyének; de dicséretes példa.“

A második szónok, *Szathmár-Némethi* Mihály, fölveti beszédében, hogy talán csodálni s ócsárolni fogják, hogy kettős tisztességet tesznek az elhoznak (egy beszédet s éneket szoktak tartani az ilyen koporsóba tételnél), de ő erre méltó. „Ember vólt, mondja, olyan ember, a'kinek mássát nagy sokaság között-is fénylő délben gyertya világnál keressed ámbár, még-is ritkán talárod.“ Elismeréssel szól művészetéről, szorgalmáról, önzetlenségéről és egypár mondatával rendkívül találóan vázolja tragédiáját, össze-ütközését az akkori világrenddel: „Régen kívánt Hazájába még-térvén, mikre igyekezett 's miket tselekedett, inkább tudgyátok, hogy nem mint elő beszélhetném. Elég az, hogy sokat ártott néki az az igyekezeti, mellyel e' mostani világot akarta maga értelméhez 's életének módgyához szabni inkább, mint sem annak állapottyához 's rendihez magát alkalmaztatni. Elég az, hogy a' közönséges Jó mellett való fáradozásának ki-menetele a' lött a' melly minden nagyra született elmékeu meg szokott esni. Hogy az embert a' maga keze munkája fogyassa-el, es emészsze-meg. Ita profectó, Magistrum Literarum Litera occidit, occidit Orthographia! A' Betüknek a Mesterét a' Betü ölté-meg, és azok közül való szorgalmatos pepetslés!“

Elhangozván a gyászének, a temetés első része véget ér.

Napok multán Nagyenyedről bejön Kiss barátja, *Enyedi*, ő tart a templomban temetési gyászbeszédet. Bizonyára megfelel barátja helyett a koporsója előtt mondott vádakra.

Mielőtt beszédére térnénk, emlékezzünk vissza arra, hogy Kiss, mikor ellenségei gyalázták, azt még eltúrte, de hogy bibliáját értéktelennek mondták, melyért annyit áldozott életéből, vagyonából, ifjúságából, vérig sér-tette. Külön védőíratot írt bibliájáról, az *Apologia Bibliorum*ot 1684-ben. Majd, mikor újból s tovább rágalmazták, mélyen elkeseredett. Örökre el akarta hagyni a könyvnyomtatást, sőt arra gondolt, hogy nyomdáját szétrombolja s itt hagyja Erdélyt. „Mind azt akartam, hogy valamit ennyi esztendőök alatt annyi költségemmel és véres verejtékemmel a' Haza hasznára készítettem, mind öszve rontván — írja Mentségében — még a port-is leverjem lábamról mond-ván: Nem méltó ez a hely én hozzám. Post quò fata trahent, bújdosásra indulván, az Erdélyi Méltóságoknak hitleveleket, mint Amurates a' Lengyel Zászlójét, kopia hegyébe függesztvén, valahol járok-kelek Európában, pleno ore ebuccinaljam ezt: Ez az erdélyieknek hitek, így 's így nyomorították meg a' Hazája javára tellyes lélekkel igyekvő s szegény legényt. Az én életem szüntelen való halál, midőn lelkemnek szüntelen való fájdalmával, a véghetetlen injuriák alatt eszem kenyeremet, és a' száma nélkül való

meggyőzhetetlen akadályok céloktól felette igen messze vetnek.“ Tudva-levő, hogy e mentséget azért írta meg, hogy rágalmozóit elhallgattassa. Ebben, mikor a legsúlyosabb, a legfájóbb méltatlanságról, a bibliája becs-mérléséről panaszol s fölemlíti az imént idézett gúnyos beszédeket, így sóhajt föl: „Mellyeknél mi lehetett ellenem mérgeőbb szó? Mind a két hazára támasztom, ha nem nagy engem fojtogató méltatlanság volt-é, szemembe ollyakat hallanom? Hiszem a minémü, és mennyi munkát mi azon töttünk, és a' mely nagy devotioval Nemzetem javára igyekeztem én azt adornálni, azt állítottam én, hogy méltán mondhatnám *Néhemiással* érette: *Én Istenem emlékezzél-meg rólam nekem jómra!*“

Ime, a temetésén *Enyedi István* így kezdi a textust: „*Én Istenem emlékezzél-meg én rólam e' dologban, (ő is Nehemiással szól!)* és ne engedgyed, hogy eltöröltessenek az én jótéteményeim, melyeket tselekedtem az én Istenemnek Házával és annak rend-tartásaival.“ Kifejti *Nehemiás* harmadik érdemét, hogy „a' Jeruzsálem városának meg-építtetését akadályoztató ellenségnek mind erejét, mind fenyegetődzését, mind a' Király előtt való hamis vádgyát semmiben hajtván, igen nagy indulattal, munkával, sőt fegyveres kézzel való óltalommal is elő-vitte az építést,“ — és megsuhintja ostorát: „Szokott latorsága a világnak az; hogy mikor az Istenes és közjóra siető embereket másképen meg nem ronthatya, Pártütésnek hamis vádgyát költi, és a' felső Hatalmasságokat azáltal igyekezi ellenek haragra és méltatlan bosszú-állásra gerjeszteni: de az ő Hazájának és Ekklesiájának igaz fiára gondgya van Istennek, és méltatlan szenvedését dolgában való jó előmenetellel, és a' gonosz elméjü, 's hamis vádokat forraló embereknek szégyenekkel jutalmaztatta meg. (Beszéd 27. l.) Vannak ez életben sok terhek, sok akadályok a közjóra siető, és az Isten Házát szerető ember előtt. Mennyi baja és ellenkedése volt a' gonosz emberekkel *Néhemiás*nak az ő jó zelusa miatt, ez a' könyv le-írja. Tsuda dolog is az, hogy senkinek több szenvedése nintsen, senkire fenébben nem támad e világ, mint az ő nyavalyáinak orvosaira, kiknek minden szándékok ez, hogy másokkal jól tegyenek. Ezt a' temérdeki háládatlanságot tapasztaljuk a' világi dolgokban-is. Száma nélkül való példák vannak, az ő Hazájokat ' Nemzeteket szerető, azért semmi fárattságokat, (öt életeteket-is nem szánó jeles emberek között: a' kiknek a' magok felekezetinek fene háládatlansága gonoszúl fizetett a' jóért. Nem tsak régen voltak, hanem vannak most is a' jóért gonoszt szenvedő *Sámuelek*, *Aristidések*, *Themistoclesek*, *Manliusok*, *Scipiók*, *Robertus Stephanusok*: úgy-annyira, hogy valaki a' közönséges jónak buzgóan és jó lelki-esmérettel kíván előmozdításában fáradozni, akar az Isten *Ecclesiájára*, akar a' *Politiára* néző dolgokban, bútsúzzék-el bár az e' világnak emberségétől. Mely világ veszett szokásának, az Ördög sok latorkodásain kívül, (a' ki a minthogy eleitől fogva gyilkos, ember öldöklő volt, *Ján. 8:44.* és a maga romlásáért bosszút állani kíván, *Sólt. 8:3.* úgy örökké zenebonát munkálkodik és gyűlölséget az emberek között: *I. Pét. 5:8.* *Jel. 9:15.* és *12:9, 17.*) nagy oka... minden emberrel együtt született 's a' testben lakó romlottság: melynek egyéb munkája nem lehet, hanem több effélékkel együtt harag-tartások, versengések, irigységek, haragok, patvarkodások, visszavonások, pártütések, gyűlölségek, gyilkosságok; 's a' *Gal. 5:20.* *Róm. 1:29—31.* és *3:12—18*... Nem minden emberben tölt-bé 's látszik gyümöltse amaz *Angyali éneknek. Luk. 1:14.* Békesség e földön, és jóakarát az emberek között.“

Marékkaal dobja a virágot Kiss Miklós ravatalára.

Véget ért a tanítás, következnek az alkalmaztatás, most már nem kell biblia idézetbe göngyölni a csapásokat, de egy ismeretlen kéz a beszéd valamenyi példányból kitepte a többi részt. Nem ismerjük Enyedi István beszédének most már közvetlen Kissre s bizonyára ellenségeire egyesesen vonatkoztatott és megtett kijelentéseit. Bizonyára megfelelt nekik s elégtételt szolgáltatott barátjának. Azt se tudjuk, nem beszélt-e más valaki még. A bosszúállás s egyben az utókortól való félelem cselekedetének méltán tarthatjuk Kiss ellenségei részéről, hogy *az összes ismert példányok végéről hiányzik a beszéd befejezése.*

Lehetett-e ezzel a gyűlöletes könyvcsonkítással Kiss igazát elnyomni, igazságát megsemmisíteni? Még abban az évben, 1702-ben, *pápai Páriz* Ferencz szép verses életrázot ír róla. Csodálatos módon ez a könyv is elkallódik, de *Bod Péter* 65 év múlva, 1767-ben, ismét kinyomatta. Nemhogy elenyészne Tótfalusi neve, de egész irodalma támadt. Nyelvtani fejtegetéseit maga *Toldy Ferencz* adja ki, más művei is újból megjelennek és terjedelmes életrajza *Décsi Lajostól*, beszéli el élte folyását, alkotásait és méltatlan szenvedéseit. Halála kétszázadik évfordulóján, a kolozsvári temetőben megújított síremlékét országos ünnepélylyel koszorúzzák meg a magyar könyvnyomtatók s az ünnepen tudományos és irodalmi testületek képviseltetik magukat. Elkobzott, elégetett könyve, a *Mentség* föltámad új kiadásban.

Elfakult sírköve alatt új verssorok dicsőítik. A *vasművesnek* csúfolt tudós könyvnyomtató és jó hazafi nevét elismerés, emlékéét fény borítja. Ellenségeit, az irigyeket és rágalmozókat — a kárhoztatás és a feledés.

Gyalui Farkas.